

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การพัฒนาเศรษฐกิจในประเทศไทยส่วนใหญ่ ให้ความสำคัญกับการพัฒนาอุตสาหกรรมมาโดยตลอด เนื่องจากการพัฒนาอุตสาหกรรมเป็นแหล่งการจ้างงานและรายได้ที่สำคัญของประเทศ เมื่อพิจารณาจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ จะเห็นได้ว่ารัฐบาลให้ความสำคัญในการพัฒนาโดยเน้นการลงทุนด้านโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจ เพื่อก่อให้เกิดการลงทุน เกิดกิจกรรมทางเศรษฐกิจต่างๆตามมา จากการลงทุนของภาคเอกชนในด้านอุตสาหกรรม ประเทศไทยจัดได้ว่าเป็นประเทศเกษตรกรรมมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน การพัฒนาอุตสาหกรรมโดยไม่คำนึงถึงภาคเกษตรกรรมซึ่งเป็นภาคเศรษฐกิจหลักในประเทศ ทำให้เกิดปัญหาของการพัฒนาที่ไม่สอดคล้อง เกิดการพัฒนาที่ไม่สมดุลย์ การพัฒนาที่ไม่มีความเชื่อมโยงกันระหว่างภาคเกษตรและภาคอุตสาหกรรม และยังทำให้เกิดช่องว่างระหว่างเมืองกับชนบทมากยิ่งขึ้น

ดังนั้น จึงมีความจำเป็นในการวางแผนพัฒนาภูมิภาคที่ประยุกต์กับแนวความคิดเดิมในการพัฒนาเศรษฐกิจให้สอดคล้องกับพื้นฐานของประเทศ โดยอาศัยเกษตรกรรมให้เป็นหน่วยนำทางเศรษฐกิจ ทั้งนี้ก็สามารถก่อให้เกิดการขยายตัวทางด้านอุตสาหกรรมเกษตร การพาณิชย์ การขนส่ง และการก่อสร้าง ซึ่งเป็นพื้นฐานที่มั่นคงในการพัฒนาอุตสาหกรรมหลักต่อไป

การปลูกข้าวหอมมะลิเพื่อการส่งออก นับเป็นนโยบายที่สำคัญของประเทศที่ทั้งภาครัฐบาลและภาคเอกชนให้ความสนใจมากเป็นอันดับต้นๆ โดยมีความต้องการจากต่างประเทศในตลาดโลกที่เพิ่มขึ้นเป็นแรงกระตุ้นในการส่งเสริมการผลิต โดยที่ไทยยังคงครองความเป็นหนึ่งทั้งในด้านปริมาณ และคุณภาพ ซึ่งเป็นแรงผลักดันสำคัญในการพัฒนาการผลิตข้าวหอมมะลิเพื่อการส่งออก ทั้งการปรับปรุงพัฒนาในด้านกระบวนการผลิต การปรับปรุงพันธุ์ การส่งเสริมด้านการตลาด และการขนส่ง อุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการผลิตข้าวหอมมะลิเพื่อการส่งออกที่สำคัญ ได้แก่ โรงสีข้าว ซึ่งทำหน้าที่เป็นผู้รวบรวม ผลิต แปรรูปเพื่อการส่งออก เป็นอุตสาหกรรมที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับเกษตรกรผู้เพาะปลูกโดยตรง และมีความเชื่อมโยงไปยังอุตสาหกรรมอื่นๆที่เกี่ยวข้องในระบบเศรษฐกิจอีกมาก ผลกระทบจากการดำเนินกิจการอุตสาหกรรมโรงสีข้าวที่ทำการผลิตข้าวหอมมะลิเพื่อการส่งออก จากการจ้างแรงงานและซื้อวัตถุดิบจะส่งผลให้ประชาชนมีรายได้ รายได้ที่ได้จากการทำงานในโรงสีข้าวจะเป็นผลกระทบทางตรงที่ประชาชนได้รับ และ

รายได้ที่เกิดขึ้นจากการใช้จ่ายของโรงสีเพื่อซื้อวัตถุดิบนับเป็นผลกระทบทางอ้อมที่ประชาชนในท้องถิ่นจะได้รับ ในขณะที่เดียวกันเมื่อประชาชนในพื้นที่มีการใช้จ่ายในชีวิตประจำวันก็จะทำให้เกิดกิจกรรมทางเศรษฐกิจเพื่อสนองความต้องการต่างๆ ก็จะทำให้เกิดการพัฒนาในภาคเศรษฐกิจ กิจกรรมที่เกี่ยวข้องต่างๆ ขยายตัวตามไปด้วย และในระดับพื้นที่ ความเชื่อมโยงจากการขนส่งสินค้าและบริการ การเคลื่อนย้ายของแรงงาน จะเป็นแรงขับเคลื่อนของการเกิดโครงข่ายคมนาคมระหว่างพื้นที่ เครือข่ายที่มีการพัฒนาอย่างมีประสิทธิภาพจะเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพในการกระจายความเจริญไปสู่พื้นที่ชนบทได้อย่างทั่วถึง และเกิดการพัฒนากฎภูมิภาคโดยรวมในที่สุด

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นภาคที่มีการปลูกข้าวมากที่สุด ประมาณ 31.040 ล้านไร่ ไร่ละ 55.06 ของประเทศ โดยจะผลิตข้าวเจ้าเพื่อขาย และผลิตข้าวเหนียวเพื่อบริโภคผลผลิตส่วนเกินจึงจะนำออกขาย แหล่งผลิตข้าวหอมมะลิชั้นดี จะอยู่ที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง เป็นภูมิภาคที่มีการผลิตข้าวหอมมะลิเพื่อการส่งออกมากที่สุด ประกอบด้วย 9 จังหวัด คือ จังหวัดร้อยเอ็ด นครราชสีมา บุรีรัมย์ สุรินทร์ ศรีสะเกษ อุบลราชธานี ยโสธร อำนาจเจริญและมุกดาหาร โดยมีโรงสีขนาดใหญ่กระจายอยู่ทั่วไป โดยมีการกระจุกตัวบริเวณ อำเภอเมือง นครราชสีมา อำเภอเมืองบุรีรัมย์ อำเภอเมืองสุรินทร์ อำเภอเมืองศรีสะเกษ และอำเภอเมืองอุบลราชธานี ส่วนพื้นที่ที่เป็นแหล่งเพาะปลูกสำคัญของข้าวหอมมะลินั้น มักจะอยู่ในพื้นที่ที่เป็นที่ดอน (ที่สูง) เนื่องจากข้าวหอมมะลิเป็นพันธุ์ที่ชอบน้ำน้อย จะปลูกมากที่สุดที่ บุรีรัมย์ ยโสธร ศรีสะเกษ สุรินทร์ และอุบลราชธานี ปัจจุบันมีพื้นที่เพาะปลูกข้าวหอมมะลิ ประมาณ 15,005,982 ไร่

ดังนั้น ในการศึกษา ผลกระทบทางเศรษฐกิจจากการผลิตข้าวหอมมะลิเพื่อการส่งออกทางด้านรายได้ และกิจกรรมที่เกี่ยวข้องต่อเศรษฐกิจภูมิภาค กรณีศึกษา ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง จะเป็นการศึกษาถึงความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจของอุตสาหกรรมโรงสีข้าวขนาดใหญ่ที่ทำการผลิตข้าวหอมมะลิเพื่อการส่งออก โดยรายรับจากการส่งออกข้าวหอมมะลิจะถูกนำไปใช้จ่ายกับกิจกรรมอื่นๆ ทั้งในเมืองและชนบท เพื่อให้เกิดการพัฒนาโดยรวม ระหว่างพื้นที่ที่เป็นแหล่งผลิตข้าวหอมมะลิ และพื้นที่เกี่ยวข้องและเป็นที่ตั้งของอุตสาหกรรมโรงสีข้าว โดยแสดงผลกระทบโดยเปรียบเทียบเพื่อเป็นแนวทางในการวางแผนการพัฒนากฎภูมิภาคที่สอดคล้องกันระหว่างเกษตรกรรมและอุตสาหกรรม โดยมีสมมติฐานให้โรงสีข้าวขนาดใหญ่เป็นผู้ผลิต(อุตสาหกรรม) และดูผลกระทบที่เกิดขึ้นกับเกษตรกรและพื้นที่ที่เพาะปลูกซึ่งเป็นพื้นที่ชนบท (เกษตรกรรม) เพื่อจะสามารถเป็นข้อมูลให้ผู้ที่มีความสนใจใช้เป็นประโยชน์ในการศึกษากำหนดเป้าหมายการพัฒนากฎภูมิภาคให้ชัดเจนยิ่งขึ้นต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ศึกษาลักษณะและวิธีการการผลิตข้าวหอมมะลิเพื่อการส่งออกในพื้นที่ศึกษา
2. ศึกษากิจกรรมทางเศรษฐกิจที่เป็นผลจากการผลิตข้าวหอมมะลิเพื่อการส่งออกในพื้นที่ศึกษา ลักษณะและวิธีการดำเนินกิจกรรมตลอดจนความเชื่อมโยงทางเศรษฐกิจของกิจกรรมดังกล่าว
3. ศึกษาผลกระทบทางด้านรายได้ของการผลิตข้าวหอมมะลิเพื่อการส่งออกที่มีต่อภาคเศรษฐกิจในพื้นที่ศึกษา
4. ศึกษาความเชื่อมโยงระหว่างพื้นที่ที่เป็นผลมาจากกิจกรรมการผลิตข้าวหอมมะลิเพื่อการส่งออก

1.3 ขอบเขตของการวิจัย

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง เป็นภูมิภาคที่มีการผลิตข้าวหอมมะลิเพื่อการส่งออกมากที่สุด ประกอบด้วย 9 จังหวัด คือ จังหวัดร้อยเอ็ด นครราชสีมา บุรีรัมย์ สุรินทร์ ศรีสะเกษ อุบลราชธานี ยโสธร อำนาจเจริญ และ มุกดาหารรวม พื้นที่ทั้งหมดประมาณ 52,179,327 ไร่ โดยผลการศึกษาค่าจะสรุปผลกระทบที่เกิดขึ้น และความเชื่อมโยงจากการผลิตข้าวหอมมะลิเพื่อการส่งออก ในด้านรายได้ที่เกิดขึ้น ความสัมพันธ์ระหว่างกิจกรรมทางเศรษฐกิจ และความเชื่อมโยงทางพื้นที่

1.4 คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

1. ผลกระทบทางเศรษฐกิจ คือ ผลกระทบที่เป็นตัวเงินที่เกิดขึ้นในพื้นที่ซึ่งเป็นผลมาจากการใช้จ่ายของโรงสีข้าวขนาดใหญ่ คนงาน ผู้อยู่อาศัยในเมืองและชาวบ้านในชนบท ทั้งทางตรงและทางอ้อมโดยผ่านกระบวนการทำงานของตัวทวี ผลกระทบทางเศรษฐกิจแบ่งออกเป็น
2. ผลกระทบทางตรง (Direct Impact) คือ ผลกระทบที่เกิดขึ้นมาจากการใช้จ่ายเพื่อการจ้างแรงงานในพื้นที่นั้นๆ
3. ผลกระทบทางอ้อม (Indirect Impact) คือ ผลกระทบที่เป็นตัวเงินที่เกิดขึ้นในพื้นที่อื่นเนื่องมาจากการใช้จ่ายเพื่อซื้อปัจจัยการผลิตอื่น ๆ ที่มีใช้แรงงานในพื้นที่นั้นๆ

4. ผลกระทบ Induced Impact คือ ผลกระทบที่เป็นตัวเงินที่เกิดขึ้นในพื้นที่อันเนื่องมาจากการใช้จ่ายผลกระทบโดยตรงและผลกระทบโดยอ้อมที่ได้รับจากโรงสีข้าวขนาดใหญ่ในพื้นที่นั้นๆ
5. โรงสีข้าวขนาดใหญ่ คือ โรงสีที่มีกำลังการผลิตประมาณ 60 เกวียน หรือ 20 ตันต่อวันขึ้นไป สีเป็นข้าวสารขายให้แก่พ่อค้าหรือส่งออกเท่านั้น ไม่มีการรับจ้างสีให้เกษตรกร การสีข้าวเปลือก 1 เกวียน จะได้ต้นข้าวและปลายข้าวประมาณ 650 กิโลกรัม โดยส่วนใหญ่โรงสีข้าวขนาดใหญ่จะมีการเปิดสีข้าวตลอดทั้งปี ข้าวที่ทำการส่งออก ส่วนมากจะต้องมาจากโรงสีข้าวขนาดใหญ่ เนื่องจากกระบวนการ เครื่องจักรอันทันสมัย และมีมาตรฐาน ต่างกับโรงสีข้าวขนาดกลางและเล็กที่กำลังและความสามารถในการผลิตไม่ดีพอ
6. ข้าวหอมมะลิ พันธุ์ที่ใช้ปลูกในประเทศไทย มี 2 พันธุ์ ได้แก่ ข้าวขาวดอกมะลิ 105 และ กข.15 เป็นข้าวเจ้าพันธุ์ไวแสง อายุเบา ลำต้นสูงประมาณ 140-105 เซนติเมตร ทนต่อความแห้งแล้งและดินเปรี้ยวดินเค็มได้ดี จะสามารถสีได้ข้าวเต็มเมล็ดและต้นข้าวถึงร้อยละ 56 ลักษณะเมล็ดข้าวเปลือกยาวรี น้ำหนักเบา และเมื่อนำมาสีเป็นข้าวสาร เมล็ดข้าวจะมีลักษณะขาวใส เลื่อมมันแข็งแกร่ง เมล็ดเรียวยาวบิดเล็กน้อย ความยาวเฉลี่ยไม่น้อยกว่า 7.00 มิลลิเมตร ความกว้างเฉลี่ยไม่เกิน 2.2 มิลลิเมตร และมีส่วนประกอบบอมีโลส ร้อยละ 12-19 ของน้ำหนักข้าว เมื่อนึ่งหรือหนึ่งสุกแล้วเมล็ดข้าวสุกจึงอ่อนนุ่ม ร่วนน้อยกว่าข้าวเจ้าทั่วไป และมีกลิ่นหอม โดยเฉพาะข้าวใหม่จะมีกลิ่นหอมมาก
7. ข้าวหอมมะลิส่งออก หรือ ข้าวหอมมะลิไทย (THAI HOM MALI RICE) ข้าวหอมมะลิที่บริโภคในประเทศส่วนใหญ่มักจะมีความแตกต่างจากข้าวหอมมะลิที่ใช้ในการส่งออกทั้งในด้าน คุณภาพและการเจือปนข้าวขาว แต่ข้าวหอมมะลิที่ทำการส่งออกนั้นจะต้องมีมาตรฐานข้าวหอมมะลิไทยซึ่งกำหนดโดยกระทรวงพาณิชย์ เป็นข้อกำหนดในการพิจารณาก่อนทำการส่งออกได้ ดังนั้นโรงสีและผู้ส่งออกจะต้องพิถีพิถันในการเลือกข้าวที่จะทำการส่งออก ในทุกกระบวนการขั้นตอน ชั้นของข้าวหอมมะลิไทยที่ทำการส่งออก แบ่งเป็น 3 ชั้น คือ ข้าวหอมมะลิไทยชั้นดีเลิศ ชั้นดีพิเศษ และชั้นดี
8. พ่อค้าส่งออก เป็นพ่อค้าที่มีการรวบรวมข้าวสารหอมมะลิเพื่อการส่งออกไปจำหน่ายยังต่างประเทศ ผู้ส่งออกส่วนใหญ่เป็นบริษัทจะรับซื้อข้าวสารจากโรงสี โดยผ่านนายหน้าค้าข้าว และข้าวหอมมะลิบางส่วนอาจมาจากโรงสีของผู้ส่งออกเอง มีการรวมตัวกันเป็นสมาคม

9. พื้นที่ที่เป็นแหล่งเพาะปลูกข้าวหอมมะลิ คือ พื้นที่กลุ่มอำเภอที่มีการเพาะปลูกข้าวหอมมะลิมากกว่าร้อยละ 20 ของพื้นที่เพาะปลูกข้าวหอมมะลิทั้งหมดในจังหวัด มักเป็นพื้นที่ที่เป็นที่สูงไม่ชื้นที่ราบลุ่ม เพราะข้าวหอมมะลิไม่ชอบน้ำ ได้แก่ กลุ่มพื้นที่ทางที่ติดกับทุ่งกุลาร้องไห้ โดยเฉพาะข้าวหอมมะลิที่มีคุณภาพดี และมีกลิ่นหอมมากเป็นที่ต้องการของตลาดต่างประเทศ ได้แก่ พื้นที่ในจังหวัด สุรินทร์ ร้อยเอ็ด ศรีสะเกษ ยโสธร บุรีรัมย์ และอุบลราชธานี

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ผลการศึกษานี้จะทำให้ทราบผลกระทบทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นจากการดำเนินการกิจการการผลิตข้าวหอมมะลิเพื่อการส่งออก ที่มีต่อพื้นที่เมืองและชนบท ของพื้นที่ที่มีการเพาะปลูกข้าวหอมมะลิ ทำให้ทราบถึงผลกระทบจากการพัฒนาการผลิตข้าวหอมมะลิเพื่อการส่งออกของไทย ที่มีต่อพื้นที่ชนบท และกิจกรรมทางเศรษฐกิจอื่นๆ เพื่อเป็นข้อมูลในการวางแผนพัฒนาที่เหมาะสมเพื่อรองรับการเจริญเติบโตในอนาคต และสามารถเสนอแนวทางการพัฒนาให้สอดคล้องกับการพัฒนาการผลิตข้าวหอมมะลิเพื่อการส่งออกในพื้นที่